

Mysterium Kirche in der Sicht der theologischen Disziplinen, wyd. Ferdinand Holböck — Thomas Sartory, Salzburg 1962, t. I, s. XXX+477, t. II, s. 478—1093

Wyliczając najaktualniejsze zagadnienia pasjonujące dzisiejszą teologię O. Semmelroth wskazuje na Kościół, który w teologii stał się tematem ulubionym (*Lieblingsthema*)¹. Bibliografia przyczynków do eklezjologii jest nieprzebrana. Dlatego też z ogromnym zadowoleniem powitać należy ukazanie się swego rodzaju summy o Kościele, która u progu II soboru watykańskiego niejako bilansuje zainteresowania eklezjologią rozbudzone intensywnie przez Vaticanum I. Dwutomowe dzieło pod redakcją F. Holböcka i Th. Sartory'ego jest jednak nie tylko spojrzeniem wstecz. Każde z zamieszczonych w nim studiów rozwidla horyzonty nauki o Kościele, wnosi w nią swój określony wkład. Inicjatorzy wydawnictwa zgromadzili przy warsztacie plejadę znakomitych specjalistów z wszystkich dziedzin teologii, z różnych krajów europejskich i zamorskich. Oto krótka prezentacja autorów i ich wkładu. Wydawcy: F. Holböck, profesor dogmatyki (Salzburg): „Kościół w aspekcie dogmatycznym”. Th. Sartory OSB, profesor dla teologii protestanckiej (Rzym): „Misterium Kościoła w ujęciu reformatorów”. Współpracownicy: H. Fries, profesor teologii fundamentalnej (Monachium): „Kościół jako nosiciel i pośrednik Objawienia”. E. Lanne OSB, profesor teologii Wschodu i liturgii (Rzym): „Kościół jako misterium i instytucja w teologii prawosławnej”. J. Neuner SJ, profesor teologii (Poona, Indie): „Kościół świata. Powszechność Kościoła w dziele misyjnym”. C. F. Pauwels OP, profesor teologii pastoral-

nej (Nijmegen): „Misterium Kościoła w kościelnym głoszeniu słowa”. R. Schulte OSB, docent filozofii (Gerleve): „Kościół a kult”. R. Schnackenburg, profesor Nowego Testamentu (Würzburg): „Zarys istoty Kościoła i jego tajemnicy według Nowego Testamentu”. A. M. Stickler SDB, profesor prawa kan. i historii prawa (Rzym—Turyn): „Misterium Kościoła w prawie kościelnym”. K. Thieme, profesor historii europejskiej (Mainz): „Misterium Kościoła w oczach starożytności”. J. Wodka, profesor historii Kościoła (St. Pölten, Wiedeń): „Misterium Kościoła ze stanowiska historyczno-kościelnego”.

W szkicu recenzenckim nie sposób zarysować rozległej problematyki dzieła *Mysterium Kirche*. Ograniczyć się trzeba do wypunktowania *per summa capita* ważniejszych zagadnień.

Autorem artykułu wprowadzającego jest kardynał Fr. König. Nawiązując do encykliki Jana XXIII, *Aeterna Dei*, w której Ojciec św. wskazuje na Leona W. jako promotora jedności w ówczesnym świecie chrześcijańskim, kard. König przedstawia zewnętrzną działalność tego papieża jako doktora *unitatis Ecclesiae*. Aktualność idei pokojowych Leona przemawia w dobie II soboru watykańskiego swą uderzającą świeżością.

Część pierwszą dzieła otwiera studium H. Friesa, który naświetla funkcje Kościoła jako pośrednika, przekaziciela objawienia. Patrystyczne określenia Kościoła „Oblubienica”, „Matka” po dziś dzień są

¹ Por. *Neue Entwicklungen in der katholischen Theologie*, „Universitas”; 17 (1962) 1321—1330.

świadcstwem tej właśnie mediacji. Specyficzną jej formą są natchnione księgi N. Testamentu, które na piśmie ustabilizowały się w Kościele istniejącym „przed Pismem i to w znaczeniu zarówno czasowym jak i rzeczowym” (s. 15). Na sposób, w jaki Kościół jest nosicielem i pośrednikiem objawienia, wskazują oprócz tego jego czynności sakramentalne, liturgiczne i kultyczne.

R. Schnackenburg kreśli istotne rysy tajemnicy Kościoła w ujęciu Nowego Testamentu, który dla nauki o Kościele posiada znaczenie fundamentalne. Kościół jest wielkością dopiero N. Testamentu. Związany nierozdzielnie z Chrystusem uwielbionym wypełnia okres między intronizacją Chrystusa u Ojca a paruzją. Następnie autor obrazuje rozwój myśli kościelnej w chrześcijańskiej gminie pierwotnej, śledzi tę ideę we wszystkich księgach Nowego Testamentu, by w drugiej części swego studium przejść po tych rozważaniach historyczno-teologicznych do usystematyzowania w oparciu o Nowy Testament cech istotnych Kościoła jako gminy eschatologicznej, napełnionej i kierowanej Duchem Św., uporządkowanej hierarchicznie, jednej i jednoczącej się, uświęconej i uświęcającej, powszechnej i misyjnej. W części trzeciej autor ukazuje tajemnicę Kościoła w świetle nowotestamentalnej teologii (lud Boży, ciało Chrystusa i in.).

Na baczną uwagę zasługuje blisko 150 stron liczące studium dogmatyczne o Kościele F. Holböcka. Po krótkim rysie historycznym obejmującym okres między soborami watykańskimi autor skierowuje swą uwagę na misterium Kościoła. Chrystopologiczna podstawa tej tajemnicy wskazuje, iż Kościół jako doskonałe podobieństwo Chrystusa uczestniczy w misterium swej Głowy. Stąd nie tylko nie może istnieć ścisła definicja Kościoła, lecz także nie sposób skonstruować zadowalającego opisu tej rzeczywistości (*keine befriedigende Beschreibung (Deskription), sondern nur eine Umschreibung*, s. 216). W kwestii quasi-definicji Kościoła autor proponuje

własną — całkowite *novum* w historii definiowania Kościoła — nawiązującą do doksolegii przy końcu kanonu mszy św. *Per ipsum et cum ipso et in ipso...*: „Kościół stanowi tę upodobnioną do Chrystusa (*christusförmige*), hierarchicznie uporządkowaną, powszechną społeczność, która przez, wespół i w Chrystusie w jedności Ducha Św. ma pośredniczyć w składaniu Bogu Ojcu wszelkiej czci i chwały, ludziom zaś i światu dawać prawdę i zbawienie” (s. 224). Rozpracowaniu tej definicji kultycznej H. poświęca szczegółową analizę. Istotę Kościoła naświetlają także badania herezji chrystopologicznych będących zawsze herezjami eklezjologicznymi.

J. Wodka rzuca w swym przyczynku historycznym dwa pytania — by użyć modnego dziś słowa — na wskroś egzystencjalistyczne: Czy pierwiastek nadprzyrodzoności w Kościele jest w jakiś sposób poznawalny i możliwy do uchwycenia historycznie? Czy historyczny rozwój Kościoła prowadzi do przemian, które zagrażają i kwestionują jego istotę? To są pytania, z którymi boryka się niejedna współczesna mentalność. Kierunek myśli W. niech wskażą bodaj tytuły rozdziałów: Historyczno-odkupieńczy punkt wyjścia historii Kościoła, Podstawowe dogmaty i elementy strukturalne historii Kościoła, Problem prawowitości Kościoła, Problem ciągłości Kościoła, Pierwiastek boski i ludzki w historii Kościoła.

A. Auer szkicuje zarys teologii rzeczywistości ziemskich i nowej duchowości współczesnego laikatu. W przyszłości, w przeciwieństwie do czasów minionych, Kościół będzie się mniej angażował w konkretne kształtowanie ziemskich porządków, co nie oznacza ucieczki w utopię, lecz będzie wyrazem refleksji i koncentracji na jego najgłębszej istocie.

Tajemnica Kościoła w prawie kanonicznym jest przedmiotem rozprawy A. M. Sticklera. Kościół i prawo nie stanowią dwu wykluczających się pojęć. Prawna strona Kościoła należy również do *mysterium Ecclesiae*.

Kolejny artykuł, pióra C. F. Pauwelsa, poświęcony jest praktycznemu problemowi duszpasterskiemu: Jak głosić misterium Kościoła? Kerygmetyka winna uwzględniać następujące aspekty tej tajemnicy: misterium Kościoła jako instytucji zbawienia, miejsce Kościoła w bożej historii zbawienia, Kościół jako społeczność wiary i kultu, ekumeniczne kwestie związane z pierwiastkami Kościoła poza Kościołem stosunek Kościoła do świata, misterium grzechu w Kościele. Autor omawia także formy zbliżenia słuchaczowi prawdy o Kościele.

R. Schulte zajmuje się zagadnieniem Kościoła i kultu. Im wyraźniej zaakcentowana zostaje chrystocentryczna struktura Kościoła, tym bardziej uwydatnia się jego charakter kultyczny. Uświęcony w swych czynnościach kultycznych Kościół uświęca swe członki w Chrystusie. Po omówieniu dogmatycznych podstaw zagadnienia autor przedstawia Kościół w poszczególnych jego aktach kultycznych, w sakramentach.

Praca J. Neunera poświęcona jest Kościołowi w jego charakterze powszechności i problematyce misyjnej. Po zanalizowaniu pojęcia powszechności Kościoła autor dotyka problemu perspektyw ekspansji misyjnej. Witajne swe siły czerpie

misja z wewnętrznego życia całości Kościoła. Nadprzyrodzona moc działająca w Kościele jest ważniejsza od misyjnych organizacji. N. nie wpada w romantycyzm w zagadnieniu misyjnej akomodacji, ale przestrzega zarazem przed niebezpieczeństwem izolacji, braku poczucia współodpowiedzialności za losy całości Kościoła.

Dwa ostatnie przyczynki dotyczą zagadnień ekumenii. E. Lanne omawia pojęcie Kościoła w świadomości chrześcijan prawosławnych. Th. Sartory kreśli w szerokich rzutach poglądy reformatorów na tajemnicę Kościoła. Obydwaj autorowie ustalają pewną płaszczyznę dla konsensu z odłączonymi braćmi, wskazując jednocześnie na trudności, które na wspólny dialog wpływają hamująco.

Lektura dwutomowego dzieła, *Mysterium Kirche*, przywodzi jeszcze raz na pamięć tak często w pracach eklezjologicznych cytowane słowa Guardiniego wypowiedziane przed 30 laty: „Rozpoczął się proces o nieprzewidzialnym zasięgu: Kościół budzi się w duszach” (*Vom Sinn der Kirche*, Mainz 1923, s. 1).

Teolog, przystępujący do pracy nad jakimkolwiek zagadnieniem eklezjologii, nie będzie mógł pominąć summy o Kościele Holböcka—Sartory’ego.

Ks. A. Skowronek